

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)

ผศ.วิไลลักษณ์ กิติบุต

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Mrs. WILAILUK KITIBUTR

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน

3501400010489

ตำแหน่งปัจจุบัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 8

หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์

อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โทร. (053 – 885953)

ประวัติการศึกษา

ปริญญาโท เทคโนโลยีการเกษตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์)
มหาวิทยาลัยแม่โจ้

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)

เศรษฐกิจชุมชน, เศรษฐกิจพอเพียง, เศรษฐกิจแบบยั่งยืน
เศรษฐกิจการเกษตร การกระจายรายได้ และความยากจน
การวางแผนทางธุรกิจ การจัดการความรู้ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม
และการจัดการธุรกิจ

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

หัวหน้าโครงการวิจัย งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
กลุ่มน้ำพริกตาแดง จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย” ปี พ.ศ. 2548
งบประมาณสนับสนุนจาก สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา : สกอ.

งานวิจัยที่สำเร็จแล้ว : ชื่อผลงาน ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน

1. ปี 2550 – 2551 (งบประมาณปี 2551)

1. งานวิจัยและพัฒนาชุมชนไทลื้อ อำเภอค้อยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่
ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- งบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ
2. การวิจัยและพัฒนาเครือข่ายผู้บริโภครักปลอดสารพิษสนับสนุนการวิจัยผักปลอดสารพิษของเกษตรกร
- งบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

2. ปี 2549 – 2550 (งบประมาณปี 2550)

1. การพัฒนาสินค้าชุมชนไทลื้อ อำเภอค้อยสะเกิดสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP
- งบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ
2. การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างชุมชนในการยกระดับการพัฒนาท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่
- งบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

3. ปี 2548 – 2549 (งบประมาณปี 2549)

1. งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการที่ดีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำบลแม่สา อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่”
- งบประมาณสนับสนุนจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
2. งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการที่ดีของกลุ่มมวลชนส่งเสริมอาชีพ ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่”
- งบประมาณสนับสนุนจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
3. งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการที่ดีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์จากผ้า อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” เชิงบูรณาการ
- งบประมาณสนับสนุนจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

4. ปี 2547 – 2548 (งบประมาณปี 2548)

1. งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน กลุ่มน้ำพริกตาแดง จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย” ปี พ.ศ. 2548
- งบประมาณสนับสนุนจาก สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา : สกอ.

2. งานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่”
- งบประมาณสนับสนุนจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

5. ปี 2546 – 2547 (งบประมาณปี 2547)

1. งานวิจัยเรื่อง “การติดตามผู้ใช้บัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่”- งบประมาณสนับสนุนจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
2. งานวิจัยเรื่อง “การติดตามการและส่งเสริมการบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ”
- งบประมาณสนับสนุนจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

6. ปี 2544 – 2546 (งบประมาณปี 2545-2546)

1. งานวิจัยเรื่อง “การติดตามและส่งเสริมการบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ กรณีศึกษา อำเภอดอยสะเก็ด และอำเภอสันกำแพง ปี พ.ศ. 2544 - 2545”
- งบประมาณสนับสนุนจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ประวัติความเป็นมาของชุมชนไทลื้อ

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ

แต่เดิมชาวลื้อ หรือไทลื้อ มีถิ่นที่อยู่บริเวณหัวน้ำของ (น้ำโขง) เมืองลือหลวง จีนเรียกว่า “ลือเจง” ต่อมาได้เคลื่อนย้ายลงมาอยู่บริเวณเมืองหนองแสหรือที่เรียกว่า “กุนหมิง” ในปัจจุบัน แล้วย้ายลงมาสู่ลุ่มน้ำของ (น้ำโขง) ลิบสองปันนาปัจจุบัน ประมาณศตวรรษที่ 12 จึงเกิดมีวีรบุรุษชาวไทลื้อชื่อเจ้าเจื่องหาญได้รวบรวมหัวเมืองต่าง ๆ ในลิบสองปันนาปัจจุบันตั้งเป็นอาณาจักรแจ๋ลื้อ (จีนเรียก “เซอลี่”) โดยได้ตั้งศูนย์อำนาจการปกครองเอาไว้ที่หอคำเชียงรุ่งนาน 790 ปี ต่อมาถึงสมัยเจ้าอ๋มเมืองครองราชย์ต่อมาในปี ค.ศ.1579-1583 (พ.ศ.2122-2126) ได้แบ่งเขตการปกครองเป็นลิบสองหัวเมือง แต่ละหัวเมืองให้มีที่ทำนา 1,000 หาบข้าว (เชื้อพันธุ์ข้าว) ต่อมาหนึ่งที่หนึ่งหัวเมือง จึงเป็นที่มาจนถึงปัจจุบันเมืองลิบสองปันนาได้แบ่งเขตการปกครองเอาไว้ในอดีตดังนี้ (ที่มาของคำว่า “ลิบสองปันนา” หรือ “ลิบสองเจ้าได”)

1. ปันนาเชียงรุ่ง มี 2 เมือง คือเมืองเชียงรุ่ง, เมืองอ่า
2. ปันนาเมืองแจ๋ มี 3 เมือง คือเมืองอ๋อง, เมืองงาด, เมืองแจ๋
3. ปันนาเมืองหน มี 2 เมือง คือเมืองปาน, เมืองหน
4. ปันนาเมืองเจียงเจื่อง มี 2 เมือง คือเมืองสาย, เมืองเจื่อง
5. ปันนาเจียงลอ มี 4 เมืองคือเมืองมาง, เมืองงาม, เมืองกลางเหนือ, เมืองเจียงลอ
6. ปันนาเมืองหลวง มี 1 เมืองคือเมืองโลง
7. ปันนาเมืองลา มี 2 เมืองคือเมืองบง, เมืองลา
8. ปันนาเมืองชิง มี 2 เมืองคือเมืองวัง, เมืองล้า
9. ปันนาเมืองล้า มี 2 เมืองคือเมืองบาน, เมืองชิง
10. ปันนาเมืองพง มี 2 เมืองคือเมืองหย่วน, เมืองพง อีกเมืองล่างกาง ล่างของ
11. ปันนาเมืองอู่ มี 2 เมืองคือเมืองอู่ใต้, เมืองอู่เหนือ (ปันน่านี้ตกเป็นเขตแดนลาวล้านช้างสมัยฝรั่งเศสปกครองประเทศลาวถึงปัจจุบัน)

12. ปันนาเจียงตอง มี 4 เมืองคือเมืองบ่อล้า, เมืองอิ้ง, เมืองอิป้ง, เมืองเจียงตอง จึงเป็นที่มาของคำว่า “ลิบสองปันนา” ซึ่งระหว่างปี ค.ศ.1782-1813 (พ.ศ.2325-2356) สมัยรัชกาลที่ 1 ชาวไทลื้อได้ถูกกองทัพเจ้ากาวิละ (เจ้าเมืองเชียงใหม่) พร้อมกับเจ้าอัตถวรปัญโญ (เจ้าเมืองน่าน) ทำการ

กวาดต้อนลงมาตามนโยบาย “เก็บผ้าใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” มายังล้านนาเพื่อทดแทนชาวยวนหรือไทยวนที่ถูกพม่ากวาดต้อนไปและมีอีกหลายครั้งต่อมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5

ต่อมาในปี ค.ศ.1949 (พ.ศ.2492) เหมากู๋ซี (เหมาเซตุง) ได้ยึดอำนาจการปกครอง และได้นำระบอบคอมมิวนิสต์มาใช้ มีการรื้อถอนอำนาจเจ้าฟ้า วิเคราะห์สิทธิเสรีภาพของประชาชน ทำให้เจ้าหม่อมคำลือ เจ้าฟ้าในขณะนั้นต้องถูกขับอำนาจลงในปี ค.ศ.1953 (พ.ศ.2496) ทำให้ชาวไทลื้อในสิบสองปันนาจึงทยอยหลบหนีออกเมืองมาเรื่อย ๆ ต่อมาในปี ค.ศ.1958 (พ.ศ.2501) เหมากู๋ซีได้ปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่ในสาธารณรัฐประชาชนจีน ทำให้ชาวไทลื้อในสิบสองปันนาจึงหลบหนีออกเมืองมากที่สุดเป็นประวัติศาสตร์โดยชาวไทลื้อในสิบสองปันนาที่หนีออกเมืองหลายทิศทางแยกออกได้มี สายที่ 1 เข้าสู่เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า สายที่ 2 เข้าสู่เมืองยอง ประเทศพม่า สายที่ 3 เข้าสู่เมืองสิงห์ เมืองฮู่ สายที่ 4 เข้าสู่ประเทศลาวและไทย ซึ่งสาเหตุการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานชาวไทลื้อมีหลายสาเหตุด้วยกัน ได้แก่

1. ถูกกวาดต้อน
2. เหตุบ้านการเมือง การปกครอง
3. ติดตามญาติพี่น้องที่มาก่อนแล้ว
4. หาแหล่งทำกินที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีความสงบสุขร่มเย็น มีภูมิประเทศที่เหมาะสมในประเทศไทย โดยเฉพาะในอาณาจักรล้านนา มีชาวไทลื้ออยู่หลายจังหวัดดังนี้
  - 4.1 จังหวัดเชียงราย อ.แม่สาย, แม่จัน, เชียงแสน, เชียงของ, เวียงแก่น, แม่สรวย, เวียงป่าเป้า, แม่ฟ้าหลวงเทิง, พาน
  - 4.2 จังหวัดเชียงใหม่ อ.สะเมิง, ดอยสะเก็ด, วังเหนือ, แม่อาฮ
  - 4.3 จังหวัดลำพูน อ.บ้านธิ, ป่าซาง, บ้านโฮ้ง, ลี้
  - 4.4 จังหวัดลำปาง อ.แม่ทะ, เมือง
  - 4.5 จังหวัดพะเยา อ.เชียงคำ, เชียงม่วน, จุน, ปง
  - 4.6 จังหวัดน่าน อ.ปัว, เชียงกลาง, สองแคว, พ่วงช้าง และบางส่วนในประเทศลาวที่เคยเป็นอาณาเขตเมืองน่าน เช่น เมืองเงิน เมืองหงสา เชียงฮ่อน เชียงลม เมืองกุสาวดี เชียงทอง ฯลฯ

4.7 จังหวัดแพร่ อ.เมือง อ.ลอง อ.สูงเม่น และจะเห็นได้จากชื่อหมู่บ้านในล้านนาจะ ใช้เหมือนชื่อเมืองในสิบสองปันนา ซึ่งบ่งบอกถึงแหล่งที่มาของชาวไทลื้อแต่ละหมู่บ้าน เช่น บ้านเมืองวะ บ้านเมืองเลน บ้านเมืองลง บ้านม่วง บ้านยู บ้านหลวย บ้านหย่วน บ้านเชียงแจ๋ง และบ้านเมืองล้ำ เป็นต้น

ความหมายของคำว่า “ไทลื้อ”

“ลื้อ” หรือ “ลื่อ” เป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไทคือ “ไทลื้อ” หรือ “ไตลื้อ” มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในเขตสิบสองปันนา ชาวไทลื้อนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ตามที่ราบลุ่มและที่ราบระหว่างหุบเขา โดยมีแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายสำคัญ ซึ่งชาวไทลื้อเรียกว่า “น้ำของ” ส่วนจีนเรียกว่า “ล่านซ้าง” เรียกและชาวไทลื้อว่า “หลี่” หรือ “ลู่ไป๋” ชาวลื้อหรือไทลื้อมีวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อ ตลอดจนวิถีชีวิตคล้ายคลึงกับชาวไทยในล้านนาและชาวลาวในล่านซ้างที่บริโภคข้าวเหนียวเป็นอาหารหลักและนับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเช่นเดียวกัน

การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ

ในประเทศไทย กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามหัวเมืองต่าง ๆ ในเขตภาคเหนือตอนบน เช่น เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ลำพูนและลำปางตั้งแต่อดีตที่มีการกวาดต้อนกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อจากแคว้นสิบสองปันนาหรือสิบสองพันนา (Sipsong Panna) ในมณฑลยูนนาน (Yunnan) ของสาธารณรัฐประชาชนจีนในปัจจุบันมาเป็นจำนวนมาก อาทิ ไทลื้อแจ๋งหรือไตแจ๋งที่อพยพมาจากเมืองหลวงภูคา ซึ่งเป็นต้นลำน้ำแม่ทา ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองสิงห์เหนือเมืองหลวงพระบางในประเทศก่อนที่จะอพยพลงมาอยู่ที่บ้านปอ ตำบลปอ บ้านท่าข้าม ตำบลม่วงยายและบ้านพร้าวภูค ตำบลศรีกรุง อำเภอเชียงของจังหวัดเชียงรายในปัจจุบัน ไทลื้อเชียงคำที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยาในทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดเชียงรายที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของไทลื้อเชียงคำหลายหัวเมืองที่อพยพมาจากเมืองพง เมืองหย่วน เมืองยั้ง เมืองเงิน เมืองเชียงคาน ฯลฯ ในเขตมณฑลยูนนานตอนใต้และทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศลาว โดยอพยพลงมาตั้งถิ่นฐานและตั้งหมู่บ้านด้วยการใช้ชื่อเมืองที่อยู่เดิมตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ไทลื้อเชียงรุ่งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณเขตเมืองเชียงรุ่ง แคว้นสิบสองปันนา ทางตอนใต้ของมณฑลยูนนานในประเทศจีนแล้วอพยพมาสู่ประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ.2492

และตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำสาย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายประมาณ 20 หลังคาเรือน ไทยลื้อน้ำอูที่อพยพมาจากฝั่งแม่น้ำอู ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองหลวงพระบางในประเทศลาวมาตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างกระจัดกระจายเป็นจำนวนมากในประเทศไทย แต่มีจำนวนน้อยมาก ซึ่งปัจจุบันพบอยู่ที่บ้านท่าข้าม ตำบลม่วงยาย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายเท่านั้น ไทยลื้อห้วยเม็งหรือไทยลื้อเชียงแจ้ง ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า “เมืองสิงห์” ที่อพยพมาจากประเทศลาว เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีไทยลื้อบางส่วนได้อพยพเข้ามาในเขตภาคเหนือตอนบนนี้ด้วยวัตถุประสงค์หลายประการ เช่น การค้าขาย การติดตามญาติพี่น้องหรือครอบครัว การแต่งงานและการแสวงหาที่ดินในการทำมาหากินอย่างเหมาะสม การหนีภัยสงคราม รวมทั้งการเผยแพร่ศาสนา และการจาริกแสวงบุญ

นอกจากนี้ ไทยลื้อยังมีการตั้งถิ่นฐานในดินแดนอื่นๆ เช่น ในประเทศเวียดนาม ไทยลื้อได้ตั้งถิ่นฐานของตนอยู่ตามเมืองบินลูห์ (Binh Lueh) และบริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำดำ (Black River) ตามแนวพรมแดนที่ติดต่อกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ในประเทศลาว ไทยลื้อได้ตั้งถิ่นฐานของตนอยู่ทางภาคภาคเหนือของแถบเมืองสิงห์และเมืองลองในเขตหลวงน้ำทา เมืองอุเหนือ เมืองอุใต้ เมืองงายเหนือ เมืองงายใต้ เมืองบุนเหนือและเมืองบุนใต้ในแขวงพงสาตี เมืองไซ เมืองแบง เมืองฮุนและเมืองน้ำปากในเขตอุดมไซ เมืองเงิน เมืองเชียงฮ่อนและเมืองหงสาในแขวงไซยะบุรี อีกทั้งยังมีการตั้งถิ่นฐานอยู่รอบๆ เมืองหลวงพระบาง ซึ่งเป็นเมืองหลวงของลาวและมีการกระจายอยู่กันแถบลุ่มน้ำอูและแม่น้ำโขงในแขวงหลวงพระบางและแขวงบ่อแก้วอีกจำนวนมากในหลายหมู่บ้านด้วยเช่นกัน

การปกครองของชาวไทยลื้อ

ในอดีต แคว้นสิบสองปันนามีการจัดแบ่งการปกครองออกเป็นระบบ “พันนา” ซึ่งเป็นการควบคุมพื้นที่นา โดยใช้ระบบเหมืองฝายอันประกอบด้วยพันนา เมืองหลวง พันนาเมืองแซ่ พันนาเมืองฮุน พันนาเชียงลอ พันนาเชียงเจิง พันนาเมืองพง พันนาเมืองลา พันนาเมืองอิง พันนาเมืองเชียงทอง พันนาเมืองอู พันนาเมืองล่าและพันนาเมืองเชียงรุ่ง โดยมีเจ้าแสนหวีฟ้าเป็นประมุขหรือกษัตริย์ปกครองแคว้นนี้ ซึ่งพระองค์ทรงประทับอยู่ที่เมืองเชียงรุ่ง โดยจีนเรียกเมืองเชียงรุ่งว่า “เซอหลี่” นอกจากนี้ ไทยลื้อยังตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของรัฐฉาน (Shan State)

ในประเทศพม่าที่เมืองเชียงลาบ เมืองเลน เมืองป่าแลว เมืองวะ เมืองนำ เมืองฐาน เมืองขัน เมืองพะ
ยาก เมืองยอง เมืองยูและเมืองหลายอีกด้วย เป็นต้น

การประกอบอาชีพของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ

ชาวไทลื้อมีอาชีพหลักคือการทำกรรมเป็นหลัก เช่น การทำการเพาะปลูกพืชต่างๆ
ส่วนการเลี้ยงสัตว์นั้นเป็นอาชีพรองลงมา ได้แก่ วัวและควายที่ส่วนใหญ่เลี้ยงไว้เพื่อใช้งานและขาย
เพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว ส่วนหมู เป็ดและไก่เลี้ยงไว้เพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ
รวมทั้งเป็นอาหารในยามออกแรงงานร่วมกัน ไทลื้อมีอุปนิสัยที่ยึดมั่นทำมาหากิน ดังนั้น ไทลื้อจึงมี
ฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในปัจจุบัน ไทลื้อบางส่วนจึงหันมาประกอบอาชีพ
ค้าขายด้วย เช่น ไทลื้อที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองสิงห์ โดยสามารถสังเกตได้ว่า เด็กผู้หญิงที่มีอายุ 12-13 ปี
เริ่มทำการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ในถิ่นฐานของตนเอง ส่วนผู้ใหญ่บางคนจะทำการค้าขายในเขตต่าง
เมือง เช่น มีการซื้อสินค้าจากจีนไปขายในเขตหลวงน้ำทา เขตอุดมไซและเมืองหลวงพระบางใน
ประเทศลาวหรือซื้อสินค้าจากไทยไปขายในถิ่นฐานของตนและส่งสินค้าบางส่วนเข้าไปในบริเวณ
เมืองมางและเมืองล่าของจีนด้วย สินค้าท้องถิ่นที่สำคัญ เช่น ข้าว กระเทียม หอม ยาสูบ ถั่วโอ และ
พืชผักต่างๆ เป็นต้น

การศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อจากตำนานและนิทานพื้นบ้านที่เกี่ยวข้อง

1. นิทาน”ปู่สังกะสาฆ่าสังกะสี: กำเนิดตามมนุษย์ตามความเชื่อของ”ไทลื้อ” ไทลื้อมีความ
เชื่อว่าเป็นมนุษย์คู่แรกในคดียของคนไทหรือคนใด ซึ่งนิทานเรื่องนี้มีหลายสำนวน สำนวนหนึ่งเล่า
กันว่า พระอินทร์สืขีโคลแล้วปั้นเป็นชายหญิงคู่หนึ่งเรียกว่า”สังกะสา” และ”สังกะสี” แล้วมอบหน้าที่
ให้ลงสู่พื้นพิภพ เพื่อไปสร้างโลกมนุษย์แต่มนุษย์ขีโคลคู่นี้ไม่สามารถสืบพันธุ์ได้ ทั้งสองคนจึงเอา
ดินเหนียวปั้นมนุษย์หญิงชายขึ้นอีกคู่หนึ่งแล้วใช้ปากเป่าลมจนสามารถเกิดมามีชีวิตแล้วเดิน
เป็นพูดได้ก็กลายเป็นมนุษย์คู่แรกของโลก อีกสำนวนเล่าว่า ปู่สังกะสาฆ่าสังกะสีลงสู่โลกแล้วเดิมที
มิได้อาศัยอยู่ด้วยกัน คนหนึ่งเดินหน้าสู่ทิศตะวันออก ส่วนอีกคนหนึ่งเดินหน้าสู่ทิศตะวันตก ทั้ง
สองคนจึงเดินหน้าต่อไปเรื่อยๆ จนเวลาผ่านไป 10,000 ปีเผชิญหน้ากันแล้วสร้างครอบครัว
ด้วยกันฆ่าสังกะสีตั้งปุจฉาถามว่า ในโลกนี้ อะไรเอยสว่างที่สุดและอะไรเอยดำมืดที่สุด ปู่สังกะสา
ตอบปริศนาดังกล่าวไม่ได้ ทำให้ทั้ง 2 คนต้องเดินสวนทางรอบโลกอีกรอบหนึ่งเป็นระยะเวลา

10000 ปีอีกเหมือนเดิม แต่ระหว่างทางนั้น ปู่สังกะสาได้ถือโอกาสไปถามพระอินทร์ที่สร้างทั้ง 2 คนขึ้นมาดังนั้น เมื่อทั้ง 2 คนเผชิญหน้ากันอีกครั้ง ปู่สังกะสาตอบปู่สาว่า ในโลกนี้สว่างที่สุดก็คือใจคนและคำที่สุกก็คือใจคนเช่นกัน พออย่าสังกะสาได้ยินคำตอบจึงยิ้มแฉ่งแจ่มใสและรับเป็นคู่ครอง ทำให้โลกพิภพมีมนุษย์ที่แพร่พันธุ์สืบมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ เป็นต้น

2. ดำนานข้าสี่แสนหมอนผ้า กล่าวว่า ก่อนที่จะมีคนไทหรือคนไตมาสร้างเมืองลื้อหรืออาณาจักรเชียงรุ่ง เดิมเมืองนี้เป็นแคว้นสามสิบสองซอน(ขวัญ)ของเผ่าข้าสี่แสนหมอนม้ามามาก่อน โดยไทลื้อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มนี้ว่า“ทำมิละ”หรือ“ทมิพ”ที่เป็นการดูหมิ่นว่าเป็นพวกป่าเถื่อนตามคติของวัฒนธรรมภารตเรียกว่า”เผ่าปลั่ง(Plang)”หรือจีนเรียกว่า”บู๋หลง(Bulang)”ส่วนไทลื้อเรียกว่า”ม่อน”หรือ”ข่าม่อน”หมายถึง ชาวคอยเพราะว่า”ม่อน”แปลว่า คอย ซึ่งแคว้นสามสิบสองของมีเมืองหลวงชื่อซอนมางหรือเมืองคาน ตั้งอยู่ระหว่างปากตะวันตกของกลุ่มแม่น้ำโขงระหว่างเมืองยางและทางตอนเหนือของเมืองเชียงเหนือในปัจจุบัน มีประมุขของแคว้นชื่อเจ้าสี่ตาหรือเจ้าฟ้าสี่ตาดุทิพย์ เพราะว่ามี 2 ตาอยู่ด้านหลังศีรษะและมีหูทิพย์ ทำให้เป็นผู้มีฤทธิ์เดชอภิการ พระองค์ทรงมีขุนพลที่เชี่ยวชาญในการรบอีก 6 คน ได้แก่ เจ้าพูอัน เจ้าพูวาค เป็นต้น แคว้นสามสิบสองซอนแบ่งการปกครองออกเป็น 32 ขอน แต่ละขอนเป็นเขตหรือบริเวณบนคอยที่ข้าสี่แสนหมอนม้าตั้งถิ่นฐานอยู่ ส่วนใหญ่อยู่ในแถบภูเขาของเมืองยาง เมืองเชียงรุ่งเมืองฮาย เมืองแซ่ เมืองหลวงและเมืองสูง ปากตะวันตกของกลุ่มน้ำโขง โดยดำนานดังกล่าวได้เล่าว่า ชาวไทลื้อที่อพยพลงมาตั้งถิ่นฐานในภายหลังไม่สามารถเอาชนะข้าสี่แสนหมอนม้าได้ เพราะประมุขมีอภิการ เจ้านายลื้อจึงวางแผนส่งสาวไทลื้อไปเป็นนางเมืองของเจ้าฟ้าสี่ตาและใช้ผ้าชิ้นเก่าเย็บเป็นหมวกให้เจ้าฟ้าสี่ตาหมกอธิฤทธิ์ เวียนศีรษะตาด้านหลังร่วงหล่น เมื่อฝ่ายเจ้านายลื้อทราบความดังกล่าวแล้วก็ให้พ่อหมอทำพิธีบวงสรวงเทวดาขวยเฝือก โดยบนบานว่า ขวยเฝือกตัวนี้ขอเช่นไรไว้แต่เจ้าฟ้าสี่ตา จะยกให้เป็นพระเลื้อเมืองคานและเลี้ยงสังเวยด้วยขวยเฝือกทุกปี พอเสร็จพิธีบวงสรวง เจ้าฟ้าสี่ตาจึงเสียชีวิต ทำให้บรรดาข้าสี่แสนหมอนม้าแตกตื่นจนพากันหนีข้ามบริเวณกลุ่มแม่น้ำโขงและอพยพไปที่เมืองยอง โดยใช้เวลา 7 วัน 7 คืนจึงสามารถข้ามปากไปจนหมดสิ้น

3. ดำนานท้าววิรูเมืองยอง กล่าวต่อจากดำนานข้าสี่แสนหมอนม้าว่า เจ้านายลื้อได้ตามกำจัดหัวหน้าข้าสี่แสนหมอนม้าหรือทำมิละจนถึงเมืองยองที่สอดคล้องกับตำนานเมืองยองที่กล่าวเมืองยองมีเผ่าทำมิละ 7 เวียง มีประมุขชื่อท้าววิรู ซึ่งได้เกณฑ์ไพร่พลทำมิละ 7 เวียงรบทัพจับศึก

ครอบครองหัวเมืองใหญ่น้อย 28 นครเมือง ด้านตะวันออกจดเมืองลำ ด้านใต้ถึงเชียงของ เชียงแสน ด้านตะวันตกถึงแม่น้ำสาละวิน ด้านเหนือถึงเชียงรุ่ง เมืองแซ่ ซึ่งครอบคลุมดินแดนของเมือง ลือทั้งหมดจนถึงสมัยท้าวงาม ลูกของท้าววิรุเป็นพญาทำมิละปกครองเมืองของแทนบิดา เชียงรุ่งมี ประมุขชื่อพญาอารวินคร ซึ่งคิดจะล้มล้างอำนาจทำมิละ โดยใช้กลอุบายให้บุตรคนที่ 2 ชื่อ เจ้า สุนันทกุมารเอาของบรรณาการไปกำนัลการะเมืองของและขอผู้รับใช้ท้าวงามที่เมืองของ โดยมี ลูกน้องติดตามจำนวน 50 คน ไปด้วยแล้วขออนุญาตท้าวงามขุดบ่อเลี้ยงปลาและข้างหนองระบาย น้ำออกจับปลากินแก้มเหล้าทุกปี ต่อมาปีหนึ่ง เมื่อถึงฤดูข้างหนองเจ้าสุนันทกุมารสร้างค้ำหนัก ริมหนองปลาแล้วอัญเชิญท้าวงามและพญาทำมิละทั้ง 7 เวียง ไปกินเหล้ายาปลาปิ้งด้วยกันจนหลง กลเจ้าสุนันทกุมาร โดยดื่มสุราที่มียาพิษผสมอยู่ด้วยจนล้มลงหมดสติ เจ้าสุนันทกุมารจึงสั่งให้ ลูกน้องของพระองค์เอาดาบตัดคอทำมิละเป็นจำนวน 100,000 คน ทำให้หนองปลาดังกล่าวได้ชื่อ ว่า “หนองแสน” จนถึงปัจจุบัน

4. ตำนานเมืองหลวงและตำนานเมืองฮาย กล่าวไว้ว่า ข้าสีแสนหมอนม้าหรือทำมิละ ที่เมือง หลวงมีหัวหน้า 2 คนชื่อ พญาจิตกับพญาจอม ซึ่งเจ้าสุนันทกุมารทรงนัดหมายกับปู่เมือง หัวหน้าชาว ลือที่เมืองหลวงข้างหนองจับปลา เพื่อไปจัดงานเลี้ยงเลี้ยงในวันเดียวกันและใช้สุราผสมยาพิษ เช่นเดียวกับที่ทำกับท้าววิรุและทำมิละทั้ง 7 เวียง ในตำนานท้าววิรุเมืองของ ส่วนที่เมืองฮายและ เมืองแซ่นั้นกล่าวว่า เมื่อคนไทอพยพมาถึงเมืองฮายที่มีข้าสีแสนหมอนม้ายึดถิ่นฐานและปกครองอยู่ ต้องขอที่ทำกินจากข้าสีแสนหมอนม้า ต่อมาการเกษตรของคนไทได้พัฒนามากขึ้นจนเกิดความ ขัดแย้งกันในเรื่องที่ดินทำกิน ข้าสีแสนหมอนม้ายิ่งต้องออกเงินก้อนหนึ่งให้ท้าวเปอ หัวหน้าข้าสี แสนหมอนม้าและยอมเสียส่วยอากรอยู่ใต้การปกครองท้าวเปอ ตอนนั้น คนไทได้รับอนุญาตให้ตั้ง หมู่บ้าน 5 หมู่บ้านที่บ้านฝาย บ้านเจิง บ้านหิน บ้านวีและบ้านม่ง มีเจ้าฮายเป็นหัวหน้าและได้ วางแผนขนางแกมเมืองน้องสาวของตนให้แต่งงานกับท้าวเปอแล้วมอมเหล้าท้าวเปอและพวกใน งานเลี้ยงแต่งงาน ในที่สุดข้าสีแสนหมอนม้าที่อยู่ในงานเลี้ยงนั้นถูกฆ่าตายทุกคนจนบางส่วนถูกขับ ไล่ขึ้นไปอยู่บนคอยเป็นจิ้งจอกคนไท เมื่อเจ้าฮายเป็นผู้ชนะก็ตั้งเมืองตามชื่อของตนเอง ส่วนอีก ลำานวนหนึ่งเล่าว่า หัวหน้าคนไทที่อพยพลงไปยังหลักแหล่งที่เมืองฮายชื่ออ้ายฮาย หลังจากคนไท ยกหญิงสาวให้ท้าวเปอแล้วท้าวเปออนุญาตให้คนไทตั้งหมู่บ้าน 3 หมู่บ้าน ชื่อ บ้านฝาย บ้านหิน และบ้านลาหมื่น แต่ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของท้าวเปอ ต่อมาคนไทที่รับจ้างเป็นควานช้างให้

ท้าวเปอได้เหย่ช้างที่นั่งของท้าวเปอจนช้างโกรธ ทำให้ท้าวเปอตกลงมาจากหลังช้างแล้วถูกควานช้างฆ่าตาย คนไทชนะข้าสี่แสนหมอนม้าและปกครองเมืองฮายแทนท้าวเปอ

การอพยพและการตั้งถิ่นฐานของไทลื้อในภาคเหนือของประเทศไทย

ไทลื้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย ทางตะวันออกเฉียงเหนือของภูพานในสหภาพพม่า ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีนและในภาคเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เดิมตั้งถิ่นฐานอยู่แถบดินแดนสิบสองพันนาในเขตมณฑลยูนนานทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีนและบริเวณใกล้เคียง จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พบว่าชาวไทลื้อในสิบสองพันนามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับดินแดนล้านนาและล้านช้างมาตั้งแต่อดีต แม้แต่พญามังรายปฐมกษัตริย์ผู้สร้างเมืองเชียงใหม่ก็มีพระมารดา คือ นางเทพคำขยาเป็นธิดาของเจ้าเมืองเชียงรุ่งแห่งสิบสองพันนา ต่อมาได้มีไทลื้อบางส่วนอพยพเข้ามาสู่หัวเมืองต่างๆ ในล้านนาด้วยเหตุผลทางการเมืองระหว่างรัฐยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมืองในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์และอพยพเข้ามาเพิ่มเติมเพื่อติดตามญาติพี่น้องที่เข้ามาอยู่ก่อนแล้ว

กลุ่มคนที่เรียกตัวเองว่า “ลื้อ” เป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไท คือ “ไทลื้อ” หรือ “ไตลื้อ” ชาวไทลื้อนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบระหว่างภูเขา โดยมีแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลผ่านดินแดนสิบสองพันนา ซึ่งชาวไทลื้อเรียกว่า “หลี่” หรือ “ส่วยไป๋” (ฉัซซา เล่าศิรินาล 2527, หน้า 9) ไทลื้อมีวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อตลอดจนวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกับคนไทยในล้านนาและคนลาวในล้านช้าง นิยมบริโภคข้าวเหนียวเป็นอาหารหลักประจำวันและนับถือพุทธศาสนาเถรวาท เช่นเดียวกัน

อาณาจักรสิบสองพันนาในอดีตจัดแบ่งการปกครองออกเป็นระบบพันนา หรือ บัณนา ซึ่งเป็นการปกครองควบคุมพื้นที่นา โดยใช้ระบบเหมืองฝาย (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2523 : 4) ประกอบด้วยพันนาเมืองหลวง พันนาเมืองแซ่ พันนาเมืองฮุน พันนาเชียงล่อ พันนาเชียงเจิง พันนาเมืองพง พันนาเมืองลา พันนาเมืองอิง พันนาเชียงทอง พันนาเมืองอุ พันนาเมืองล้าและพันนาเมืองเชียงรุ่ง (เฉา เลียงจางและจาง หยวนซิ่ง, 2530, หน้า 4) โดยมีพระเจ้าแผ่นดินเป็นประมุขเรียกว่า เจ้าแสนหวีฟ้า ประดับอยู่ที่เมืองเชียงรุ่งซึ่งจีนเรียกว่า “เซอหลี่” (หวัง จี้หมิน, 2531 : 30)

ในสหภาพพม่า ไทลื้อตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตะวันออกของภูพาน ได้แก่ เมืองเชียงลาบ เมืองเลน เมืองป่าแลว เมืองวะ เมืองนำ เมืองฐาน เมืองขัน เมืองพะยาก เมืองยอง เมืองฮู่ เมืองหลวย

ในเวียตนาม มีชุมชนไทลื้อที่เมืองบินห์หลูห์และบริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำดำ ตามแนว
พรมแดนที่ติดต่อกับจีน (Frank M. Lebar, 1967:207)

ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีชุมชนไทลื้อตั้งถิ่นฐานกระจายกันอยู่ตามที
ราบลุ่มแม่น้ำต่างๆ ในภาคเหนือ ได้แก่ เมืองสิง เมืองนั้ง เมืองกำง เมืองลอง เมืองนาแล เมืองน้ำ
ทาในแขวงหลวงน้ำทา เมืองอุเหนือ เมืองอุใต้ เมืองบุน ในแขวงพงสาลี เมืองไซ เมืองแบง เมือง
ฮุน เมืองน้ำบาก ในแขวงอุดมไซ เมืองต้นผึ้ง เมืองห้วยทราย เมืองปากทา ในแขวงบ่อแก้ว เมือง
หงสา เมืองเงิน เมืองเชียงฮอนเชียงลม เมืองคอบ เมืองเพียง ในแขวงไซยะบุรี เมืองปากฮู เมือง
หลวงพระบาง ในแขวงหลวงพระบาง

สำหรับในประเทศไทย ไทลื้อได้อพยพมาจากดินแดนสิบสองพันนาเข้ามาตั้งถิ่นฐานตาม
เมืองต่างๆ ในภาคเหนือตอนบนในเขตจังหวัด น่าน พะเยา เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปางและ
แพร่ ตามนโยบาย “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ของเจ้าผู้ครองล้านนาในอดีตซึ่งได้ทำสงคราม
กวาดต้อนชาวไทลื้อจากดินแดนสิบสองพันนามาไว้บ้านเมืองจำนวนมาก บางส่วนอพยพเข้ามา
เนื่องจากติดตามมาอยู่กับญาติพี่น้อง การแต่งงาน การค้าขาย การแสวงหาที่ทำกินที่เหมาะสมเข้า
มาเพื่อการสืบสานพระพุทธศาสนาและการลี้ภัยสงคราม

ชุมชนไทลื้อในภาคเหนือ

จากการศึกษาข้อมูลเอกสารและการสำรวจข้อมูลภาคสนามในระหว่างเดือนตุลาคม 2541
ถึง เดือนเมษายน 2542 พบว่าในปัจจุบันมีชุมชนไทลื้อกระจายอยู่ในจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือ
ตอนบนจำนวนมาก ในเขตจังหวัดน่าน พะเยา เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปางและแพร่ ซึ่งมี
รายละเอียดดังนี้

จังหวัดน่าน ไทลื้อเมืองน่านส่วนใหญ่ถูกกวาดล้างลงมาจากสิบสองพันนา นับตั้งแต่ พ.ศ.
2246 เจ้าเมืองเลนได้อพยพไพร่พล ซึ่งเป็นไทลื้อเมืองเลนลงมาอยู่ที่เมืองย่างในเขตอำเภอบัว ต่อมา
ในปี พ.ศ.2333 ไทลื้อจากเมืองยองได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตเมืองน่าน 600 คน การอพยพ
ครั้งใหญ่เกิดขึ้นเมื่อเจ้าหลวงสุมนเทวราช เจ้าเมืองน่านได้ยกกำลังไปตีสิบสองพันนาใน พ.ศ.2355 “
ได้กวาดเอาคนครัวเมืองลำ เมืองพง เชียงแขง เมืองหลวงพุกา ลงมาไว้เมืองน่าน มี 6,000 คน ”
(ประชุมพงศาวดาร ภาค 10, 2507:480) ในขณะเดียวกันก็กวาดต้อนเอาไทลื้อจากเมืองสิง เมืองมาง
เมืองพงและเมืองลำเข้ามาด้วย (รัตนพร เศรษฐกุล , 2538 :19) ในสมัยเจ้าอนันตวรฤทธิเดช ก็ได้

ยกกองทัพไปตีเมืองเชียงตุงและเชียงรุ่ง ในปี พ.ศ. 2396 ได้กวาดต้อนครอบครัวไทลื้อจากเมืองพง เมืองมาง เมืองหย่วนและเมืองล้า ประมาณ 1,000 คนเศษ ลงมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองเชียงม่วน ต่อมาบางส่วนได้อพยพไปแสวงหาแหล่งทำกินในเขตเมืองเชียงคำ ซึ่งเป็นเมืองที่อยู่ในเขตการปกครองของเมืองน่าน ในขณะนั้น พ.ศ.2398 เจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช ยกกองทัพไปเชียงรุ่ง ได้นำตัว พญาหลวงบังคม เจ้าเมืองเชียงรุ่งลงไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และในปี พ.ศ. 2399 ได้กวาดต้อนครอบครัวไทลื้อจากเมืองเชียงแตงมาไว้ในเขตเมืองน่านอีกจำนวนหนึ่ง ดังนั้น เมืองน่านจึงเป็นแหล่งการตั้งถิ่นฐานของไทลื้อจำนวนมาก ปัจจุบันจังหวัดน่านมีหมู่บ้านไทลื้อ 60 หมู่บ้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

อำเภอปัว มีหมู่บ้านไทลื้อมากที่สุด ได้แก่ บ้านปรางค์ บ้านดอนแก้ว บ้านซอน บ้านปาลาน บ้านมอน บ้านร้องแง บ้านเก็ด ตำบลปัว บ้านนาบ้าน บ้านสันติสุข ตำบลสถาน บ้านดอนไชย บ้านดินตอก บ้านเฮี้ย บ้านเฮี้ยหัวดอย บ้านหัวน้ำ บ้านฝาย ตำบลแดง บ้านนาคำ บ้านดอนชัย บ้านทุ่งรัตน บ้านป่าตอง บ้านทุ่งศรีบุญยืน บ้านดอนมูล บ้านดอนแก้ว บ้านร้อง ตำบลศิลาเพชร

อำเภอท่าวังผา ได้แก่ บ้านคันฮ่าง บ้านหนองบัว ตำบลป่าคา บ้านดอนมูล ตำบลศรีภูมิ บ้านแฮะ บ้านฮวก ตำบลแสนทอง บ้านเลี้ยว บ้านลอมกลาง บ้านทุ่งฆ้อง บ้านหนอง ตำบลยม บ้านยู บ้านถ่อน ตำบลจอมพระ

อำเภอสันติสุข ได้แก่ บ้านป่าแล่วหลวง บ้านสบยาง บ้านป่าอ้อย บ้านดอนชัย บ้านอภัยคีรี ตำบลป่าแล่วหลวง

อำเภอเชียงกลาง ได้แก่ บ้านเชียงโคม บ้านศรีอุดม บ้านจั่ว ตำบลเชียงกลาง บ้านเหล่า บ้านอ้อ บ้านดอนแท่น บ้านสืบป็น ตำบลพระพุทธบาท

อำเภอทุ่งช้าง ได้แก่ บ้านห้วยเตี้ย บ้านสะหลี ตำบลและ บ้านงอบศาลา บ้านงอบเหนือ บ้านงอบกลาง บ้านงอบใต้ บ้านทุ่งสูง ตำบลงอบ บ้านหล่ายทุ่ง บ้านใหม่ ตำบลปอน

อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ได้แก่ บ้านห้วยโก้น ตำบลห้วยโก้น

กิ่งอำเภอสองแคว ได้แก่ บ้านผาหลัก บ้านผาสิงห์ บ้านปางล้าน บ้านยอด ตำบลยอด

จังหวัดพะเยา ไทลื้อเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอเชียงม่วน อำเภอเชียงคำและอำเภอภูซาง เนื่องจากในปี พ.ศ.2396 เจ้านันทวรฤทธิเดช เจ้าผู้ครองนครน่าน มาก เจ้านันทวรฤทธิเดช

เจ้าผู้ครองนครน่าน ยกทัพไปตีเชียงรุ่ง ได้ยกกองทัพเข้าไปกวาดต้อนผู้คนจากเมืองพง เมืองมาง เมืองหย่วนและเมืองลำในเขตสิบสองพันนา เข้ามาไว้ในเขตเมืองเทิง ซึ่งเป็นเขตการปกครองของ เมืองน่าน ต่อมาเมืองน่านเกรงว่าชาวไทลื้อที่กวาดต้อนมาจะอพยพหนีกลับไปบ้านเมืองเดิม จึงได้ เคลื่อนย้ายลงมาตั้งถิ่นฐานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำยมในเขตเชียงม่วน ได้แก่ บ้านมาง บ้านทุ่งมอก บ้าน แพด บ้านท่าฟ้าเหนือและบ้านท่าฟ้าใต้ เมื่อชุมชนขยายตัวมากขึ้นทำให้การทำมาหากินฝืดเคือง ประกอบกับพื้นที่ที่ทำมาหากินไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ พญาระนะหัวหน้ำชุมชนไทลื้อ จึงได้ชักชวนชาว ไทลื้อกลุ่มหนึ่งไปแสวงหาที่ทำกินแหล่งใหม่พบว่าที่ราบลุ่มน้ำลาว ในเขตเชียงคำเป็นทำเลที่ เหมาะสมจึงได้ขออนุญาตเจ้าผู้ครองนครน่านและอพยพผู้คนไปตั้งถิ่นฐานในปี พ.ศ.2431 ต่อมา มี ไทลื้อบางส่วนอพยพมาจากท่าวังผาเข้ามาสมทบ จึงทำให้เชียงคำเป็นเขตชุมชนไทลื้อขนาดใหญ่ อีกแห่งหนึ่งในภาคเหนือ ปัจจุบันหมู่บ้านไทลื้อในเขตอำเภอเชียงและอำเภอใกล้เคียงรวม 44 หมู่บ้าน ได้แก่ อำเภอเชียงคำ 30 หมู่บ้าน อำเภอซาง 7 หมู่บ้านและอำเภอเชียงม่วน 7 หมู่บ้าน ซึ่งมี รายละเอียดดังนี้

อำเภอเชียงคำ ได้แก่ บ้านธาตุสบแวน บ้านหย่วน บ้านมาง บ้านดอนไชย บ้านแซ่แห้ง บ้านแดนเมือง บ้านใหม่ ตำบลหย่วน บ้านทุ่งมอก บ้านเชียงบาน บ้านแวนวัฒนา บ้านแพด บ้านเชียงคาน บ้านเชียงบาน ตำบลเชียงคาน บ้านน้ำแวน บ้านผาลาด บ้านกุ่มชุมพู ตำบลน้ำแวน บ้านบัวศรีพนม บ้านหนองเก่า บ้านหนองใหม่ บ้านบ้านกพัฒนา ตำบลผายกวาง บ้านทราย บ้านลำ ตำบลเวียง บ้านวังเค็มเก่า บ้านวังเค็มใหม่ ตำบลเจดีย์คำ บ้านเฮะ ตำบลแม่ลาว บ้านสัน ปูลุย บ้านปางวัว บ้านผาลาด ตำบลอ่างทอง บ้านทุ่งควบ ตำบลทุ่งผาสุก บ้านดอนมูล ตำบล เชียงแรง

อำเภอภูซาง ได้แก่ บ้านสบบง ตำบลสบบง บ้านสถาน บ้านห้วยไฟ บ้านหนองเลา บ้าน หย่วน บ้านมาง บ้านฮวก ตำบลภูซาง บ้านดอนมูล ตำบลเชียงแรง

อำเภอเชียงม่วน ได้แก่ บ้านท่าฟ้าเหนือ บ้านท่าฟ้าใต้ ตำบลสระ บ้านมาง บ้านแพด บ้านทุ่งมอก บ้านป่าแหมเหนือ บ้านป่าแหมใต้ ตำบลบ้านมาง

จังหวัดเชียงราย บ้านไม้ลูงชนเป็นหมู่บ้านที่อพยพลี้ภัยสงครามมาจากสิบสองพันนา ราว พ.ศ.2485 ต่อมาได้อพยพเข้ามาเพิ่มเติมภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในจีน ส่วนบ้าน

สันบุญเรื่องอพยพไปจากทุ่งสามหมอน อำเภอเชียงของ เพื่อแสวงหาที่ทำกินแห่งใหม่ อำเภอเชียง
แสน ได้แก่ บ้านวังลาว

อำเภอแม่สาย ได้แก่ บ้านไม้ลู่ชน บ้านสันบุญเรือง ตำบลแม่สาย

อำเภอเชียงของ ได้แก่ บ้านหาดปาย ตำบลริมโขง บ้านศรีดอนชัย ตำบลศรีดอนชัย บ้าน
ท่าข้าม ตำบลเหล่าขาว บ้านห้วยเม็ง ตำบลเวียง บ้านหาดน้อย เป็นไทลื้อที่อพยพมาจากบ้านน้ำ
เก็ง บ้านน้ำยอน บ้านน้ำฮู้ ในเขตเมืองห้วยทรายของลาว เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ
โขงที่บ้านดอนที่อำเภอเชียงของ ต่อมาเมื่อชายตลิ่งแม่น้ำโขงพังทลายทำให้วัดและชุมชนถูกน้ำกัด
เซาะ จึงอพยพไปตั้งถิ่นฐานที่บ้านหาดปาย เมื่อ พ.ศ.2484 ภายหลังจากลาวเปลี่ยนแปลงการ
ปกครองในพ.ศ.2518 มีไทลื้อบางส่วนอพยพจากเมืองสิงห์และหมู่บ้านไทลื้อริมฝั่งโขง เข้ามาอาศัย
อยู่ในฐานะผู้อพยพพลัดถิ่น แต่ในปัจจุบันบรรดาบุตรหลานที่เกิดในประเทศไทยได้สถานภาพเป็น
คนไทยโดยสมบูรณ์ ส่วนไทลื้อบ้านท่าข้าม บ้านศรีดอนชัยและบ้านห้วยเม็ง เป็นกลุ่มที่อพยพมา
จากเมืองอยู่ในเขตสิบสองพันนา ซึ่งปัจจุบันอยู่ในแขวงพงสาลีของสปป.ลาว ราว พ.ศ.2416
เนื่องจากศึกสงครามภายใน เข้ามาอาศัยอยู่ที่บริเวณทุ่งสามหมอนหรือทุ่งหมด ซึ่งเป็นพื้นที่ร้างใน
เขตเชียงของ ต่อมา พ.ศ.2430 เกิดปัญหาความแห้งแล้งในพื้นที่ไม่อุดมสมบูรณ์จึงอพยพแยกย้าย
กันออกไป 3 กลุ่ม กลุ่มที่อพยพไปอยู่ที่บ้านห้วยเม็ง กลุ่มหนึ่งอพยพข้ามแม่น้ำโขงกลับฝั่งลาวไป
ตั้งหมู่บ้านอยู่ที่บ้านปุงในแขวงบ่อแก้ว อีกกลุ่มหนึ่งอพยพไปอยู่บ้านท่าข้าม ต่อมา พ.ศ.2492 ไท
ลื้อบ้านท่าข้ามส่วนหนึ่ง 6-7 ครอบครัว ได้กลับคืนมาอยู่ที่ทุ่งสามหมอน เนื่องจากที่ทำมาหากินมี
จำกัดและได้อพยพเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนกลายเป็นชุมชนหมู่บ้าน เมื่อมีถนนเชื่อมระหว่างอำเภอเทิงกับ
อำเภอเชียงของ เมื่อพ.ศ.2496 จึงย้ายหมู่บ้านจากทุ่งสามหมอนมาอยู่ริมถนน และตั้งเป็นหมู่บ้าน
ใหม่ เรียกว่า บ้านศรีดอนไชย ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านหัตถกรรมทอผ้าไทลื้อที่สำคัญของอำเภอเชียง
ของ จังหวัดเชียงราย บ้านหาดน้อย อำเภอพาน ได้แก่ บ้านโป่งแดง ตำบลห้วยทรายขาว บ้าน
กล้วยแม่แก้ว ตำบลสันมะเกลือ ส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านที่อพยพมาจากที่อื่น เพื่อแสวงหาที่ทำกิน
เนื่องจากชุมชนเดิมขาดแคลนที่ทำกิน เช่น บ้านกล้วยแม่แก้ว อพยพไปจากตำบลกล้วยแพะ
จังหวัดลำปาง

อำเภอเวียงแก่น ได้แก่ บ้านโละ บ้านปอหลวง บ้านดอน บ้านปางหัด ตำบลปอ เมืองฮ่า
เมืองพงและเมืองล้า ในเขตสิบสองพันนา ผ่านลาวข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งถิ่นฐานราว พ.ศ.2450

ต่อมามีชาวไทลื้อจากจังหวัดน่าน อำเภอเชียงคำ จากลาวและที่อื่นๆ อพยพเข้ามาสมทบจนกลายเป็นชุมชนระดับหมู่บ้าน

จังหวัดเชียงใหม่

อำเภอดอยสะเก็ด ได้แก่ บ้านเมืองหลวง ตำบลวงเหนือ

อำเภอสะเมิง ได้แก่ บ้านแม่สาบ ตำบลแม่สาบ

อำเภอแม่อาว ได้แก่ บ้านใหม่หมอกจ้าม บ้านหัวเมืองงาม บ้านวังไผ่ ตำบลแม่อาว เป็นหมู่บ้านไทลื้อที่อพยพภัยสงครามจากการสู้รบของชนกลุ่มน้อยในเขตเมืองของพม่า เมื่อ พ.ศ. 2516 ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีสถานภาพเป็นคนไทยชาวบ้านถือบัตรสีชมพู ในฐานะชนกลุ่มน้อย พลัดถิ่นชาวพม่า

จังหวัดลำพูน เป็นจังหวัดที่ชาวไทลื้อตั้งถิ่นฐานมากที่สุด ส่วนใหญ่อพยพมาจากเมืองของ จึงเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ของตนว่าเป็น “คนยอง” ในปี พ.ศ.2348 กองทัพของล้านนาประกอบด้วยกองทัพจากเชียงใหม่ ลำปาง แพร่ น่าน นำโดยเจ้าอนุพราหมณ์ลังกาและเจ้าบุรีรัตนคำ ผันจากเชียงใหม่ ยกกำลังขึ้นไปตีเมืองของแล้วกวาดต้อนผู้คนแบบ “เทครัว” จากเมืองยองและหัวเมืองใกล้เคียงประมาณ 10,00 คน ประกอบด้วย เจ้าเมืองยอง เจ้านายบุตรหลาน พระสงฆ์ และไพร่พล เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตเมืองลำพูน ซึ่งมีผู้คนอาศัยอยู่เบาบางต่อมาในปี พ.ศ.2356 ได้อพยพไทลื้อจากเมืองยองเข้ามาเพิ่มอีก ทำให้คนยองกลายเป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของลำพูน การตั้งถิ่นฐานในระยะแรกกระจายกันอาศัยอยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำปิง น้ำกกงและน้ำทา ได้แก่ บ้านเวียงของ บ้านตอง บ้านยู บ้านหลวย บ้านวังไฮ บ้านสันดอนรอม บ้านกอฮ่อ บ้านข้าวแค่ ริมน้ำกกง บ้านริมปิง บ้านประตูปา บ้านหลุก บ้านบัว บ้านบาน ริมฝั่งน้ำปิง บ้านป่าซาง บ้านสบทา บ้านฉาง ข้าวน้อย บ้านแซม บ้านสะปึ่ง บ้านถอง บ้านหล่าย บ้านป่าตาล บ้านหนองเงือก ริมฝั่งน้ำทา (แสวง มาละแซม , 2540 : 94) ต่อมาได้ขยายตัวออกไปทำให้ชุมชนคนของกระจายกันตั้งถิ่นฐานอยู่ทั่วไปในลำพูน ได้แก่ ในเขตอำเภอเมือง อำเภอป่าซาง อำเภอแม่ทา อำเภอบ้านธิ อำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอทุ่งหัวช้างและอำเภอเถิน ดังนี้ (วิสุทธิระ เนียมนาท , 2528 : 174 – 183)

อำเภอเมือง ได้แก่ ตำบลป่าสัก ตำบลบ้านแป้น ตำบลบ้านกลาง ตำบลมะเขือแจ้ ตำบลอุโมงค์ ตำบลเหมืองง่า ตำบลริมปิง ตำบลเหมืองจี้ ตำบลต้นธง ตำบลประตูปา ตำบลหัวขาน และตำบลเวียงของ

อำเภอป่าซาง ได้แก่ ตำบลป่าซาง ตำบลปากบ่อง ตำบลแม่แรง ตำบลม่วงน้อย ตำบลบ้านเรือน ตำบลมะกอก ตำบลน้ำดิบ ตำบลท่าตุ้ม ตำบลหนองยวง ตำบลหนองล่องและตำบลเจดีย์

อำเภอแม่ทา ได้แก่ ตำบลทาปลาดุก ตำบลทาภาศ ตำบลทาชุมเงินและตำบลทาทุ่งหลวง

อำเภอบ้านโฮ่ง ได้แก่ ตำบลบ้านโฮ่ง ตำบลเหล่ายาวและตำบลศรีเตี้ย

อำเภอสี ได้แก่ ตำบลสีและตำบลแม่ตืน

อำเภอทุ่งหัวช้าง ได้แก่ ตำบลตะเคียนปม

อำเภอบ้านธิ ได้แก่ ตำบลบ้านธิ ไทลื้อบ้านธิ เรียกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ของตนว่า คนลื้อ ซึ่งมีสำเนียงภาษาพูดแตกต่างไปจากคนของ

จังหวัดลำปาง ไทลื้ออพยพมาจากเมืองยอง เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านกล้วย อำเภอเมืองลำปาง เมื่อ พ.ศ.2348 เข้ามาตั้งถิ่นฐานแห่งแรกที่ บ้านกล้วย บ้านกล้วยม่วง บ้านกล้วยแพะ บ้านกล้วยฝาย ตำบลกล้วยแพะ ส่วนบ้านแม่ปุง บ้านฮ้องห้า ตำบลน้ำใจ อำเภอแม่ทะ เป็นกลุ่มที่แยกออกไป เนื่องจากถูกกล่าวหาว่าเป็นผีละ อยู่ร่วมกับชาวบ้านไม่ได้ (แก้ว อินใจวงศ์, 2542 : 83 ปี)

จังหวัดแพร่ เป็นไทลื้อที่อพยพจากเมืองยองเข้ามาอยู่ที่บ้านถิ่น ตำบลบ้านถิ่น อำเภอเมืองแพร่ เมื่อคราวกองทัพเมืองแพร่ ได้สมทบกับกองทัพเชียงใหม่ ลำปาง และน่าน ไปตีเมืองยอง ในปี พ.ศ.2348 เพราะจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่าบรรพบุรุษของไทลื้อบ้านถิ่นอพยพมาจากบ้านถิ่น เมืองยอง (สัมฤทธิ์ ถิ่นทิพย์, 2542 : 71 ปี)

ชาวไทลื้อมีวิถีการดำรงชีวิตคล้ายคลึงกับคนไทยยวนในภาคเหนือ เช่น บริโภคข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน จากการศึกษาพบว่าชาวไทลื้อมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างที่แตกต่างกันไปจากคนไทยในภาคเหนือ โดยเฉพาะมีสำเนียงภาษาพูดที่ต่างกันไป มีพิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงผีบ้าน ผีเมือง มีการทำบุญเสาไ้บ้าน นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างในด้านการสร้างบ้านเรือน การแต่งกาย อาหารบางอย่าง ในปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจและสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป มีการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมกับคนไทยในภาคเหนือ และการรับวัฒนธรรมจากภายนอกทำให้สภาพสังคมของไทลื้อเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ที่เน้นค่านิยมบริโภคนิยม คนในชุมชนอพยพออกไปทำงานในเมืองและต่างถิ่นมากขึ้น ชุมชนบางแห่งมีการปรับเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่พานิชยกรรม แต่อัตลักษณ์ทาง

วัฒนธรรมชุมชนไทลื้อบางอย่างก็ยังคงรักษาไว้ เช่น ภาษาพูด การนับถือผีและพุทธศาสนา การพัฒนางานหัตถกรรมพื้นบ้าน การทอดผ้าให้เป็นสินค้าเพิ่มรายได้แก่ครอบครัวและชุมชน รวมทั้งความพยายามของคนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะปัญญาชนชาวไทลื้อต่อไป เช่น กรณีการจัดงานสืบสานตำนานไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา การจัดงานสืบสานวัฒนธรรมไทลื้อที่อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน การจัดงานประเพณีพื้นบ้านไทลื้อที่ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน เป็นต้น นอกจากนี้ยังสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ไปยังกลุ่มไทลื้อในจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือ เพื่อการอนุรักษ์และส่งเสริมรดกวัฒนธรรมไทลื้อให้เป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่นสืบต่อไป

ภาคผนวก ข

โครงการจัดกิจกรรมการพัฒนาชุมชนไทลื้อ อำเภอดอยสะเก็ด

จังหวัดเชียงใหม่ ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ภาคผนวก ค

ภาพประกอบการพัฒนาชุมชนไทลื้อ อำเภอดอยสะเก็ด

จังหวัดเชียงใหม่ ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

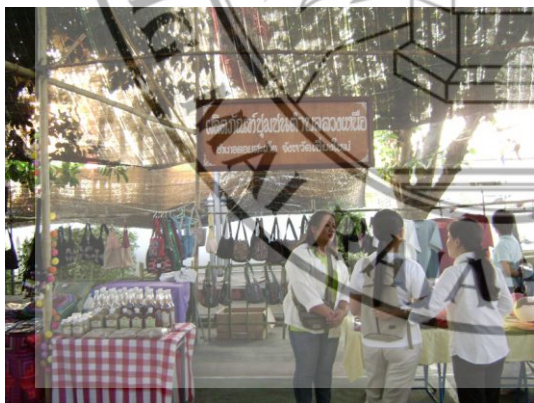

1. ภาพแสดงลักษณะบ้านของชุมชนไทลื้อ

2. ภาพแสดงการร่วมกิจกรรมของชุมชนไทลื้อ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ งานของดี
ดอยสะเก็ดร่วมกับอำเภอดอยสะเก็ด

3. ภาพแสดงการร่วมกิจกรรมของชุมชนไทลื้อ อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ งานสืบสาน
ตำนานไทลื้อ ครั้งที่ 9

4. ภาพแสดงการร่วมกิจกรรมของชุมชนไทลื้อ อำเภอต๋อยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ งานเปิดป้าย
พิพิธภัณฑ์บ้านไทลื้อ

5. ภาพแสดงการศึกษาดูงานโฮมสเตย์บ้านเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

6. ภาพแสดงการศึกษาดูงานเมืองหลวงน้ำทาประเทศลาว

7. ภาพแสดงการศึกษาดูงานสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน

8. ภาพแสดงโฮมสเตย์บ้านไถลื้อ บ้านเมืองหลวงใต้ อำเภอดอยสะเก็ด

